

1 Mechanická práce

mechanická práce ..... W

jednotka: $[W] = \text{J}$ (joule)

skalární veličina

a) síla rovnoběžná s vektorem posunutí $F \parallel s$

$$W = F \cdot s$$

s ... dráha, kterou těleso urazilo

$$1 \text{ J} = \text{N} \cdot \text{m} = \text{kg} \cdot \text{m} \cdot \text{s}^{-2} \cdot \text{m} = \text{kg} \cdot \text{m}^2 \cdot \text{s}^{-2}$$

vyjádření joulu v základních jednotkách SI

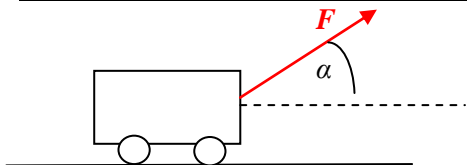
$W = 0$ práce se nekoná, když se těleso nepohybuje

Př.1 Držíme předmět v určité výšce nad zemí $\rightarrow F \neq 0, s = 0, W = 0$

Př.2 těleso se pohybuje rovnoměrným přímočarým pohybem $\rightarrow F = 0, s \neq 0, W = 0$

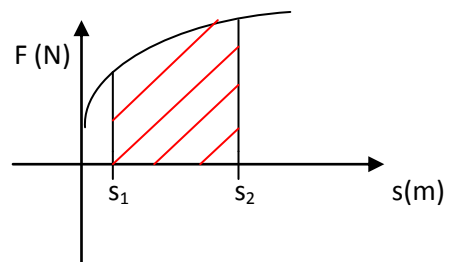
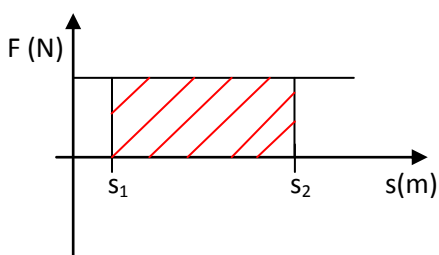
b) síla svírá s vektorem posunutí s úhel α

$$W = F \cdot s \cdot \cos\alpha$$

Práce se nekoná, je-li síla F kolmá k trajektorii (vektoru posunutí)!

Grafické znázornění práce:

Práci lze znázornit graficky jako **obsah plochy pod křivkou síly.**

2 Kinetická energie

značíme ..... E_k

jednotka $[E_k] = \text{J}$ (joule)

Kinetickou energii mají tělesa s **nenulovou hmotností**, která se pohybují posuvným pohybem **rychlostí v** .

$$E_k = \frac{1}{2}mv^2$$

Při přemístění tělesa vykoná výslednice sil určitou práci, která je rovna změně kinetické energie tělesa:

$$W = \Delta E_k = E_{k2} - E_{k1}$$

Zákon zachování kinetické energie

Celková energie izolované soustavy hmotných bodů (HB) je konstantní.

$$E_k = E_{k1} + E_{k2} + \dots + E_{kn} = \text{konst.}$$

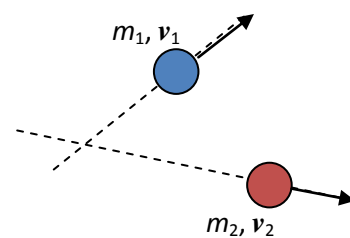
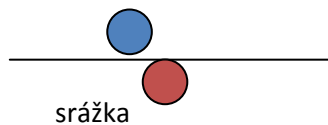
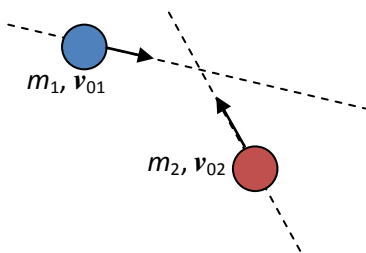
Pružný ráz těles (dokonale pružná srážka dvou koulí)

Platí zákon zachování hybnosti:

$$m_1 \vec{v}_{01} + m_2 \vec{v}_{02} = m_1 \vec{v}_1 + m_2 \vec{v}_2$$

Platí zákon zachování energie:

$$\frac{1}{2}m_1 v_{01}^2 + \frac{1}{2}m_2 v_{02}^2 = \frac{1}{2}m_1 v_1^2 + \frac{1}{2}m_2 v_2^2$$

E_k závisí na volbě vztažné soustavy – jinou energii má totéž těleso vzhledem k povrchu Země, jinou např. vzhledem ke Slunci apod.

3 Potenciální energie

značíme ..... E_p

jednotka [E_p] = J (joule)

Potenciální energii mají tělesa umístěná v silovém poli jiných těles.

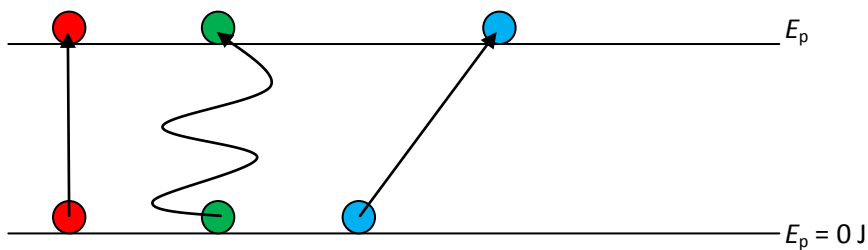
V gravitačním poli Země mají tělesa tzv. **tíhovou potenciální energii**.

$$E_p = mgh$$

Při přemístění tělesa z určité výšky h_1 do výšky h_2 vykoná tíhová síla určitou práci, která je rovna změně potenciální energie tělesa a která je nezávislá na trajektorii:

$$W = \Delta E_p = E_{p2} - E_{p1}$$

E_p nezávisí na trajektorii, po jaké se těleso pohybuje

při volném pádu → úbytek E_p

při zvedání tělesa → přírůstek E_p

E_p závisí na volbě tzv. nulové hladiny, tj. stejné těleso má různou E_p vůči povrchu země, desce stolu, podlaze místnosti apod.

Pozn.

Potenciální energii E_p mají nejen tělesa umístěná v gravitačním poli jiného tělesa, ale existuje např. potenciální energie pružnosti (elastická energie), kterou má např. těleso zavěšené na pružině (mechanický oscilátor). Potenciální energii mají i částice v látce, které kmitají kolem určité rovnovážné polohy. Tato energie částic je pak součástí celkové vnitřní energie tělesa.

4 Mechanická energie

Celková mechanická energie tělesa je dána součtem jeho kinetické a potenciální energie a v rámci soustavy HB je tato energie konstantní.

$$E = E_k + E_p = \text{konst.}$$

Př. Letadlo letící ve výšce h nad zemí rychlostí v má vzhledem k povrchu Země celkovou mechanickou energii

$$E = \frac{1}{2}mv^2 + mgh$$

Při pohybu tělesa se může kinetická energie měnit na potenciální a naopak.

Př. Pingpongový míček padající volným pádem k Zemi: na počátku má potenciální energii $E_p = mgh$ a nulovou kinetickou energii $E_k = 0$. E_p se s klesající výškou zmenšuje, E_k narůstá, v okamžiku dopadu má těleso nulovou E_p a maximální E_k . Po nárazu se část energie vlivem nedokonale pružné srážky přemění na teplo, takže míček se odrazí s menší rychlostí, než s jakou dopadl. Při pohybu vzhůru se E_k zmenšuje, E_p narůstá, až míček dosáhne určité výšky, ve které se na okamžik zastaví ($E_p = \text{max.}$, $E_k = 0$ J) a celý proces se opakuje.

5 Zákon zachování energie

Platí v izolované soustavě.

Při všech dějích v izolované soustavě těles se mění jedna forma energie na druhou a naopak, celková energie soustavy se ale nemění (zůstává konstantní).

reálná situace – působí třecí síly a odpor prostředí → celková mechanická energie se zmenšuje

Př.

- kmity kyvadla nebo pružinového oscilátoru se vlivem třecích sil a odporu prostředí zmenšují (ve vakuu při absenci třecích sil se energie postupně přeměňuje na teplo, dochází k tzv. disipaci energie – nevratné přeměně kinetické a potenciální energie na teplo a vnitřní energii tělesa)
- jedoucí kolo se zastaví
- míč se odráží do stále menší výšky

Přeměny energie:

- mechanická energie na elektrickou → vodní elektrárny
- elektrická energie na vnitřní energii → topná spirála vařiče
- elektrická energie na světelnou → žárovka, LED diody
- elektrická energie na mechanickou → elektrické stroje (motory)

Energie je stavová veličina – charakterizuje stav soustavy.

6 Výkon a účinnost

výkon značíme ..... P

jednotka $[P] = \text{W}$ (watt)

$$P = \frac{W}{t} = F \cdot v$$

F ... okamžitá síla

v ... okamžitá rychlost

$$W = P \cdot t$$

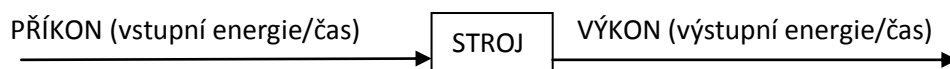
Z předchozího vztahu plyne jednotka práce $[W] = 1 \text{ J}$ (joule) = $\text{W} \cdot \text{s}$ (wattsekunda).

V energetice se pro **jednotku elektrické energie používá jednotka kWh (kilowatthodina)**.

$$1 \text{ kWh} = 3,6 \cdot 10^6 \text{ J}$$

Příkon P_0 – je energie, kterou stroji **dodáme** za určitý čas.

Výkon P – je práce, kterou **stroj vykoná** za určitý čas nebo energie kterou **lze ze stroje odebrat**.

Účinnost η (éta)

jednotka

$[\eta] = \%$

$$\eta = \frac{P}{P_0}$$

Účinnost libovolného stroje je vždy **$\eta < 1$**